

“LA PARTICIPACIÓ SINDICAL I LA GESTIÓ MEDIAMBIENTAL DE LES EMPRESES ENFRONT DELS ACTUALS REPTES AMBIENTALS”

Antoni Montesinos i Castelló
*Departament de Medi Ambient
CS de CCOO del PV*

Des que l'any 1972 el Club de Roma publicara el seu primer informe sobre els límits del creixement, han passat més de trenta anys. La situació del planeta des d'aleshores no a cessat de deteriorar-se. Nombroses espècies d'animals i de plantes han desaparegut i moltes altres estan en perill extrem d'extinció. La crisi ecològica, com a conseqüència d'haver sobrepassat els límits del planeta sobre allò que advertia el Club de Roma i després altres autors com Dana Meadows, Lester R. Brown i Ernest Garcia entre molts d'altres, o també organismes com el WorldWatch Institut a través dels seus informes anuals, ha esdevingut una realitat de colpidora actualitat davant la qual governs i ciutadania no mostren excessiva pressa d'aturar-la.

Aquesta crisi ecològica on el creixement demogràfic, industrial i econòmic de les nostres societats ha superat àmpliament la capacitat del planeta de subministrar recursos i d'absorbir residus, a més, està acompanyada d'un increment de la pobresa i de les desigualtats a tot el món i condemna milions de persones xifrades en més del 80% de la humanitat a una vida sense perspectiva i sense futur.

Potser una de les manifestacions (no l'única) més evident i perillosa de la crisi es manifesta a conseqüència de la combustió en gran escala dels combustibles fòssils (estem consumint en un segle, si fa no fa, els recursos que el planeta ha tardat milions d'anys a “fabricar”) i del consegüent alliberament a l'atmosfera dels coneguts com a gasos d'efecte d'hivernacle cosa que ha produït un procés imparable d'escalfament del planeta. La certesa científica que el clima està canviant a conseqüència del desordre introduït per les activitats humanes és, a hores d'ara absoluta.

Des dels darrers anys del segle passat fins a l'actualitat no han parat de produir-se fenòmens atmosfèrics, la virulència dels quals ha sobtat la comunitat científica: huracans més potents que mai com els de Florida, Cuba, Amèrica Central i Japó, inundacions catastròfiques com les d'Àsia, Haití o les d'Europa Central de fa uns estius. Recordem així mateix, el desglaçament constant dels glacials dels Alps o dels pols, i també les desconegudes onades de calor que es van patir l'estiu del 2003 a tot Europa i especialment a França (Bretanya, fet desconegut, més de 45 dies sense ploure).

Hi ha també la certesa que aquesta modificació del clima no serà gratuïta per a la humanitat. Tots els estudis conclouen que tindrà uns costos socials, econòmics i ambientals altíssims l'abast dels quals és imprevisible tot i que el Pannell Intergovernamental sobre el Canvi Climàtic, màxima autoritat en la matèria, està avançant contínuament estudis que ens omplim de preocupació.

No hi tenim elecció: o canviem de manera profunda i voluntària el sistema productiu en el seu conjunt (producció industrial, comerç, agricultura, transport...) o la crisi ecològica que ja està manifestant-se ens obligarà a fer-ho en unes condicions cada vegada més desfavorables i no sabem si possibles.

Per això la posada en marxa del Protocol de Kyoto en el marc europeu i també en l'àmbit internacional és tan important i obri una etapa nova en l'esfera mediambiental mundial. El Protocol de Kyoto que ha aconseguit sumar el 62% de les emissions mundials que s'hi inclouen és, sense dubte, l'acord internacional de caràcter mediambiental més important que mai s'ha signat.

D'altra banda, el Pla d'assignació d'emissions, un dels mecanismes que el desenvolupa, és sense dubte un instrument clau i necessari, més encara si considerem les dificultats que s'han hagut de salvar per arribar fins ací. Tot i això, constatem certes mancances, en no exigir el mateix esforç reductor als sectors no afectats per la Directiva, ja que representen el 60% de les emissions mundials totals.

Esperem que a través de les meses tripartides (govern central, patronal i sindicats) que s'estan posant en marxa segons la proposta dels sindicats puguem seguir de prop els efectes del Pla i puguem introduir les mesures correctores necessàries per a fer-lo més eficaç.

I això és necessari perquè l'evolució al conjunt de l'Estat de les emissions de gasos d'efecte hivernacle contemplats al Protocol de Kyoto des de l'any base (1990) no ha fet més que empitjorar a causa de la manca de compromís mediambiental dels successius governs, des d'aleshores reflectit en l'endarreriment constant en la presa de mesures. No és sobrer recordar que en el marc europeu, la Unió Europea havia de reduir les emissions en un 8% entre

1990 i 2010, mentre que en el cas de l'Estat espanyol se'ns permetia créixer fins un 15% més per compensar els desequilibris de creixement existents en aquell moment. Lluny d'estabilitzar les emissions en aqueix límit, des d'aleshores no s'ha parat d'emetre cada vegada més amb una manca total de mesures i d'objectius per a millorar l'eficiència, ser més sostenibles i acomplir els compromisos assolits. A conseqüència d'aquesta manca de política ambiental, en l'any 1997 ja havíem consumit l'increment del 15% permés i en l'any 2002 s'havia superat en un 40% les emissions de l'any base, sobrepassant el límit de Kyoto en un 25%.

L'evolució al País Valencià ha estat encara més desfavorable, amb una pujada encara més important de les emissions que ens han situat en l'any 2003 amb un increment respecte de l'any base del 62%, xifra equivalent a sobrepassar el límit de Kyoto en un 48%; superior en un 23% a la mitjana estatal.

És a dir, el nostre sistema productiu, comercial, de transport... ha incrementat de manera constant el seu consum d'energia molt per damunt del que ens estava permés. És cert que també hem incrementat el nostre producte interior brut, però amb uns costos ambientals que indiquen un grau preocupant d'ineficiència del sistema energètic i productiu.

En un sistema productiu d'eficiència creixent, l'increment del PIB ha de ser sempre superior a l'increment del consum de matèries primeres i d'energia. És a dir, que cada vegada han de caldre menys recursos i energia per a produir la mateixa unitat de PIB, tot el contrari que el cas valencià, on es manifesta una manca evident d'eficiència que, per força, ha de tenir el consegüent reflex en un descens de competitivitat i d'ocupació per sobrecosts comparatius del sistema productiu valencià.

Ara, a més, aquesta ineficiència es manifestarà en els costos relacionats amb els Drets d'Emissió contemplats en el Pla d'Assignacions i derivats de l'incompliment de Kyoto en sobrepassar els límits assignats. Dit clar i ras: els sectors industrials valencians afectats hauran de comprar en el Mercat d'Emissions els drets per a seguir emetent gasos contaminants a l'atmosfera en aquella proporció corresponent a la que sobrepassen, la qual cosa ha de tenir conseqüències negatives sobre la producció i l'eixida als mercats. Potser amb aquesta realitat nostra es visualitza amb major claredat l'estreta relació existent entre eficiència energètica, medi ambient, economia i ocupació.

Abundant en aquesta situació de risc, altra variable també negativa que cal incorporar és la del nostre model energètic, caracteritzat per una forta dependència del petroli i dels seus derivats, en un escenari mundial on assistim a la fi de l'era del petroli a preus baixos i a un increment constant i incontenible

dels preus del cru. Una situació de carestia que per força, evolucionarà negativament a mesura que vagen exhaurint-se les reserves. Aquest escenari, probablement es veurà agreujat amb fenòmens de fort creixement com el de la Xina que ho està fent amb els mateixos paràmetres d'insostenibilitat amb nivells anuals d'increment del PIB del 12% o el 14% i el consegüent augment de la demanda de petroli.

La vulnerabilitat (social, industrial, productiva, econòmica...) valenciana com a conseqüència de la nostra dependència del petroli és molt alta i preocupant, a l'hora que ens hem convertit, comparativament, en un dels més importants emissors d'Europa. Continuar ajornant, com s'està fent, l'adopció de mesures d'adaptació del sistema productiu a aquesta no tan nova realitat seria suïcida per a les nostres empreses i la seua estabilitat.

En aquest sentit, el compliment del Protocol de Kyoto, s'ha d'interpretar no com un problema sinó com una oportunitat que no podem deixar passar. Diversificar estratègicament les fonts de recursos energètics de les quals ens aprovisionem, per reduir la nostra dependència del petroli. Fonamentar el sistema productiu sobre una presència cada vegada més important de les Fonts Renovables d'Energia i millorar l'eficiència energètica dels sectors productius són els eixos sobre els quals s'ha de treballar acuradament i de pressa. Sol, vent, biomassa, biocombustibles..., constitueixen fonts de recursos que tenim a l'abast. Ells són realment el nostre inesgotable *petroli* i una possibilitat (probablement l'única) de ser més eficients, més competitius i més sostenibles, tot obrint una perspectiva d'ocupació estable i de qualitat.

Per això veiem amb enorme preocupació la lleugeresa amb què es tracta la crisi ecològica i l'ús polític que es fa del concepte de sostenibilitat. Ara que ningú s'atreveix a qüestionar la necessitat d'avançar cap a un model productiu cada vegada més sostenible, aquesta expressió ha esdevingut vehicle de propaganda a la qual tothom s'apunta i el govern valencià, tan deficitari en polítiques sostenibles, el primer.

Per a nosaltres, sindicalistes del segle XXI, l'eficiència del sistema productiu, la transformació i la no dependència del sistema energètic, la preservació dels recursos naturals, és a dir, un sistema econòmic-industrial ambientalment sostenible, ha d'estar instal·lat sobre un suport de justícia social i d'equitat distributiva que ha d'incorporar per força, altes cotes d'intervenció i de participació sindical en el disseny de les polítiques productives i econòmiques. Sense aquestes premisses és impensable que les societats mundials puguem aspirar a un alt grau d'equitat i de justícia social, de sostenibilitat socioecològicament entesa.

La profunda modificació que el sistema productiu necessita no pot dur-se a terme sense una activa presència sindical en el procés. D'ací que la participació sindical en el marc institucional a través de la negociació i l'establiment d'acords amb els governs siga un factor clau, com també ho és la presència en el marc de les empreses, i, tot plegat, amb la capacitat normativa i els canals de participació suficients per ser actors de primera línia en el procés d'arribar a acords per millorar socialment i mediambiental les empreses.

Per tal de garantir un "full de ruta" d'acord amb les necessitats actuals, al 8é Congrés Confederal de CCOO s'hem marcat tres grans línies estratègiques resumides en aquests punts:

Impulsar un model de desenvolupament sostenible que incorpore el canvi de l'actual model empresarial per un altre basat en la gestió adequada dels recursos, en el coneixement, en la inversió tecnològica, en la responsabilitat social i en la millora de la productivitat del factor treball, *per situar en l'eix de l'acció sindical la implicació i la participació directa de treballadors i treballadores a tots el nivells dins de les empreses.*

Promoure la responsabilitat ambiental de les empreses, la seua adaptació i la del sistema productiu per garantir l'acompliment de les obligacions europees en matèria de canvi climàtic, en prevenció i control integrats de la contaminació (LPCIC) i en relació amb el registre, avaluació, control i autorització de les substàncies químiques, *fent un instrument dels mecanismes de negociació dels convenis, tot concertant estratègies amb les grans empreses en el marc internacional (CES, CIOLS, OIT).*

Reclamar dels governs l'elaboració i l'aplicació d'estratègies de desenvolupament sostenible, segons els acords europeus, en els àmbits, estatal, autonòmic, local i sectorial, amb la participació sindical en col·laboració amb la resta de la societat, i implicar-nos en l'adopció de mesures, especialment en els sectors productius i les empreses, *fent possible el desenvolupament del teixit industrial en l'àmbit d'allò concret al incorporar estratègies, objectius i compromisos que ens permetran avançar, com per exemple, en l'aplicació concreta i plena del Pla d'Assignacions.*

És cert que actualment comptem amb un cos legislatiu important, tant en el marc de la UE com en l'estatal i l'autonòmic. També però és de veres que sovint manca eficàcia en l'aplicació d'aquesta legislació. La nostra funció és continuar exigint el seu compliment i treballar per posar en marxa aquelles ferramentes amb capacitat de canviar el teixit productiu, com són les de caràcter voluntari i les obligatòries.

Si observem aquestes possibilitats, en l'esglau més baix dels instruments de gestió mediambiental trobem les bones pràctiques; mesures que sovint són la

porta d'entrada per a l'adopció del Sistema de Gestió ISO 14001 o del Sistema europeu EMAS.

L'EMAS és un Sistema d'Auditoria i de Gestió Mediambiental que ens interessa especialment als sindicats per diverses raons de les quals en destacarem tres: connecta i relaciona les qüestions relatives a la salut laboral amb aquelles relacionades amb els instruments de millora mediambiental a l'empresa; contempla la participació dels treballadors i de les treballadores i dels seus representants sindicals en tot el procés i es tracta d'un sistema molt més exigent, rigorós i fiable.

D'ací precisament la nostra insistència en el fet que l'administració valenciana adopte un compromís vertader d'incrementar fortament les ajudes a les empreses per a l'adopció del SGMA EMAS en els seus processos productius ja que sols així podrem assolir un bon nivell de sostenibilitat mediambiental i de competitivitat, i aportar una bona imatge a l'empresa i amb una rebaixa de costos substancial en matèries primeres, energia, aigua..., i la reducció sensible dels factors de risc. Aquesta veritable aposta pel futur de les empreses no la veiem per cap lloc en les polítiques ambientals de l'administració valenciana.

Les pròpies dinàmiques de la Unió Europea que tendeixen a promoure les polítiques preventives estan posant l'accent en instruments obligatoris que signifiquen un canvi qualitatiu respecte dels voluntaris tot i que poden ser complementaris.

La Llei de Prevenció i Control Integrats de la Contaminació, adreçada a determinats sectors industrials emissors a l'aigua i l'atmosfera dels 50 contaminants a què fa referència la directiva que motiva la llei n'és un i els mecanismes establerts al Protocol de Kyoto com ara el Pla d'Assignacions d'Emissions que incorpora i el Comerç d'Emissions n'és l'altre.

La Llei però no compta en aquest moment amb els recursos suficients per part de l'administració valenciana per a concloure el procés d'adaptació de les empreses a l'octubre del 2007 com és preceptiu. A més, torna a deixar en via morta la participació sindical en no establir cap fórmula que la incorpore i garantezca a l'interior de les empreses, excepció feta del dret a una informació mediambiental que parcialment (ja que sols s'inclouen els complexos industrials que sobrepassen els límits d'emissió), podem trobar a la web de l'EPER.

L'altre important instrument, el Programa REACH d'Avaluació i Autorització de les substàncies químiques es troba en aquest moment en fase d'aprovació parlamentària europea i sotmés com està a poderoses pressions per part de la indústria química ens desperta temors ben fundats sobre el resultat final del Programa i la validesa resultant com a instrument de prevenció del risc químic i de millora ambiental.

A tall d'exemple, considerem un bon punt de partida el marcat a l'acord amb el Ministeri de Medi Ambient (vegeu annex) on, a través de vuit àrees temàtiques, tractem de posar fil a l'agulla dels problemes ambientals més urgents. També és important deixar constància del Conveni signat amb la Indústria Química que incrementa les competències del delegat de Prevenció, eixamplant-les a l'àmbit mediambiental, i també d'un altre instrument de gran validesa com el "III Plan por el Empleo de Navarra" que crea la figura del Delegat Territorial de MA amb competències en tots els sectors productius de la comunitat autònoma, amb els objectius d'exercir la vigilància ambiental, de dinamitzar la participació dels treballadors i de les treballadores a través de tasques formatives i de col·laborar en la implantació de SGMA a les empreses de Navarra. Tots ells són acords que contribuiran a obrir el camp de les competències en altres sectors productius i àmbits territorials.

En conclusió: la situació d'insostenibilitat del planeta demanda en l'àmbit mundial, regional i local, accions urgents i la implicació activa dels agents més directament compromesos en els processos productius com som els treballadors i les treballadores. Calen modificacions profundes del sistema productiu i dels mecanismes de participació mediambiental per a fer-ho possible. L' excepcionalitat que representen acords com el del MMA, el de Navarra o el de la indústria química ens indica clarament que ens movem en un terreny on els drets a participar activament en la gestió mediambiental i en la presa de decisions, tot i estar reconeguts i incorporats per diversa legislació i acords, troben en la pràctica fortes resistències i no són encara un dret plenament garantit dins de les competències dels delegats com a representants legals dels treballadors i de les treballadores. La porta d'entrada que representa, per exemple, la intervenció en risc químic, a més de com a risc laboral com a risc ambiental extern, és massa estreta. Obrir aquesta porta és una condició necessària per al fet que treballadors i treballadores puguem contribuir de manera més eficaç, des d'una base d'ampla participació i justícia social, a la millora mediambiental dels nostres centres de treball, a incrementar el compromís de l'empresa amb l'entorn i assegurar un procés productiu més eficient, més sostenible i més segur.

Annex

L'acord que acabem de signar entre el Govern de l'Estat i els sindicats per la sostenibilitat incorpora aspectes força rellevants.

1. Prevenció Canvi Climàtic:

- Aprovació Estratègia contra el CC amb finançament i calendari.
- Desenvolupament Estratègia Estalvi i Eficiència energètica.
- Potenciació Pla de Foment d'Energies Renovables.
- Aplicació Directiva Comerç d'Emissions.
- Aplicació de Pla d'Assignació de drets d'Emissió.

2. Nova política de gestió de l'aigua

- Revisió PHN d'acord amb els criteris de la Nova Cultura de l'Aigua.
- Aplicació del PHN en: sanejament i depuració, qualitat i control del domini públic hidràulic, garantia de bastiment i reforestació de conques.

3. Aplicació de la IPPC

- Aprovació del Reglament que desenvolupa la LPCIC.
- Difusió i aplicació de la normativa.
- Participació dels treballadors i de les treballadores en la seua aplicació.

4. Prevenció de la contaminació per l'ús de substàncies químiques Política sobre risc químic orientada a la prevenció i la substitució de substàncies perilloses.

- Adopció de mesures per avançar-se en la implantació de la normativa REACH.
- Desenvolupament i aplicació del Conveni sobre Contaminants Orgànics Persistents (COP) i elaboració d'un Pla Estatal de COP.
- Desenvolupament del Pla Estatal de Residus Perillosos i aplicació del Pla sobre PCB.
- Promoció dels Plans sobre Minimització de Residus.

5. Conservació de la Biodiversitat

- Impuls als Programes de Desenvolupament Sostenible als Parcs Nacionals.
- Establiment de polítiques coordinades amb les CA en prevenció d'incendis forestals.
- Promoció de la Certificació Forestal.

6. Promoció i implantació de SGMA a les empreses

- Promoció dels SGMA a les administracions públiques.
- Desenvolupament dels SGMA EMAS i ISO 14001.
- Política de compres públiques amb criteris mediambientals.
- Identificació i promoció d'empreses que assoleixen criteris de Responsabilitat Social Corporativa.

7. Participació i drets dels treballadors i de les treballadores en matèria ambiental

- Establir drets de participació, representació i informació en matèria ambiental a l'empresa.
- Establir la presència dels sindicats en tots els òrgans de participació de caràcter ambiental.

8. Vigilància i control ambiental

- Reforçament dels mecanismes jurídics i de coordinació interadministrativa per a la vigilància, la inspecció i el control ambiental en totes les activitats, especialment les industrials.
- Reforçament dels mitjans per a la vigilància, la inspecció i el control del medi natural, del domini públic hidràulic i marítim terrestre.